

Ο φόβος για την πόλη και η αμφίδρομη σχέση με τον κινηματογράφο: η αστική αναγέννηση μέσα από τις ταινίες τρόμου και τα θρίλερ

Φοίβος Καλλίτσης, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εθνικό
Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Επιβλέπουσες/οντες: Ντίνα Βαΐου, Μαρία Παραδείση, Σόλων
Ξενόπουλος

Η διατριβή διερευνά το ζήτημα του δίπολου φόβος/ασφάλεια και τις συνέπειες στον αστικό χώρο σε επίπεδο σχεδιασμού και αντίληψης αυτού. Η μελέτη γίνεται μέσα από το τρίπτυχο φόβος-πόλη-κινηματογράφος αναζητώντας τα κοινά σημεία μεταξύ δομημένου περιβάλλοντος, κοινωνικών πρακτικών και αναπαραστάσεων. Μία πλούσια βιβλιογραφία έχει εξετάσει τους παραπάνω όρους σε διαφορετικά ζεύγη: κινηματογράφος – φόβος (Aldana Reyes 2016; Carroll 2004; Cherry 2009; Penner et al. 2012), φόβος-πόλη (Bannister και Fyfe 2001; Comaroff και Ong 2013; Ellin 1997; England και Simon 2010) και πόλη-κινηματογράφος (Barber 2002; Clarke 1997; Krause and Petro 2003; Shiel και Fitzmaurice 2001). Η εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη της αστικής αναγέννησης ως απάντηση στο αίτημα για ασφάλεια και αντιμετώπιση του φόβου, χρησιμοποιώντας μεθοδολογικά εργαλεία της μελέτης σημείων τομής κινηματογράφου και πόλης και την προσέγγιση του κινηματογράφου ως 'βιωμένου χώρου' (Pallasmaa 2007), και αντλώντας υλικό από ταινίες τρόμου και θρίλερ -κατεξοχήν είδη που σχετίζονται με τον φόβο-

και το πλαίσιο παραγωγής τους. Η διατριβή αναφέρεται στον τρόπο που η θεωρία για την πόλη και την αρχιτεκτονική προσεγγίζει τον κινηματογράφο και τον τρόπο που οι κινηματογραφικές σπουδές έχουν αναλύσει την πόλη και χρησιμοποιεί το κινηματογραφικό είδος του τρόμου, με στόχο να καταγράψει τους φόβους της εποχής και τον τρόπο αποτύπωσής τους στο χώρο. Η εργασία αποπειράται να αποκωδικοποιήσει τους μηχανισμούς της εκούσιας ή ακούσιας αλληγορίας των ταινιών καθώς και του τρόπου που ο λόγος περί φόβου για την πόλη αναπαράγεται και ανατροφοδοτείται από τον κινηματογράφο.

Σε μία εποχή που ο φόβος, η ανησυχία και η έννοια της κρίσης κυριαρχούν, η αρχιτεκτονική και ο πολεοδομικός σχεδιασμός καλούνται να δώσουν απαντήσεις σε θέματα ασφαλείας και να αποτρέψουν το έγκλημα και την εξάπλωση του τρόμου μέσω διαφορετικών θεωριών και πρακτικών (Armitage και Monchuk 2011; Brooke 2013; Teedon et al. 2010). Ο φόβος, ως συναίσθημα, δεν είναι μόνο αποτέλεσμα βιολογικών και νευρολογικών λειτουργιών, αλλά και πολιτιστικό κτήμα (Solomon 2007), και, παρά τις διαφορετικές εκφάνσεις του, διατηρεί κάποια κοινά χαρακτηριστικά (Ekman και Friesen 2003): ο φόβος προϋποθέτει την επίγνωση του κινδύνου από το υποκείμενο, ή την αίσθηση μίας πιθανής απειλής, ανεξάρτητα με το αν υπάρχει στην πραγματικότητα (Lysaght 2007). Το ζήτημα της ασφάλειας λοιπόν δεν έχει να κάνει μόνο με τους κινδύνους που υπάρχουν, αλλά και με την αίσθηση του κινδύνου, η οποία επηρεάζει τον τρόπο που βιώνεται ο αστικός χώρος. Ο όρος «αίσθηση του κινδύνου», περιγράφει μία σειρά πολύπλοκων σχέσεων, οι οποίες δύσκολα μπορούν να αναπαρασταθούν σε χάρτες, διαγράμματα ή πίνακες στατιστικών, και η οποία αλλοιώνει το όραμα του χωρικού σχεδιασμού, σε αρχιτεκτονικό ή πολεοδομικό επίπεδο (Sassen, 1991). Ακόμη πιο δύσκολο να αποτυπωθεί είναι ο ρόλος που παίζουν τα διαφορετικά μέσα (τηλεόραση, τύπος, κινηματογράφος, κτλ.) στη διαμόρφωση της εικόνας για την πόλη.

Η διαρκής προβολή του φόβου συνδέεται με την υπόσχεση για τον εξοστρακισμό του από τον πολιτικό λόγο, η οποία καταλήγει να γίνεται απαίτηση των πολιτών. Υπό αυτή τη συνθήκη, όμως, δημιουργείται μία ψευδής υπόσχεση καθώς ο φόβος αλλάζει διαρκώς μορφή, αιτία και αντικείμενο, σε ατομικό ή συλλογικό επίπεδο, με αποτέλεσμα να μη μπορεί να εξαλειφθεί (Riemann 1994). Ειδικά σε συλλογικό επίπεδο, θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο φόβος κάνει μία σειρά κύκλων, επανέρχεται με διαφορετικές μορφές και επηρεάζει διαφορετικές ομάδες κάθε φορά. Σε αυτό το πλαίσιο υπάρχουν θέσεις που αναζητούν τη δημιουργικότητα την οποία μπορεί να κρύβουν απεχθή θέματα, καθώς διασπούν τη νωχελικότητα στην οποία οδηγεί η «ανώδυνη ομορφιά» (Eco 2007: 149), μία προσέγγιση που ενστερνίζονται σε θεωρητικό επίπεδο πολλοί αρχιτέκτονες (Coop Himmelb(l)au 1998; Tschumi 1996; Vidler 1992). Σε πρακτικό επίπεδο, όμως, η αρχιτεκτονική και ο πολεοδομικός σχεδιασμός καλούνται να ανταποκριθούν σε συγκεκριμένα κτιριολογικά προγράμματα και απαιτήσεις, αδυνατώντας να αντιταχθούν στην πολιτική βούληση (Aureli 2008), η οποία πολλές φορές προτείνει πολιτικές μηδενικής ανοχής προς το διαφορετικό (De Souza 2010; Graham 2010; Sorkin 2008). Ακόμη και αν η υλική έκφραση αυτής της λογικής μπορεί να αποτρέψει ως ένα σημείο το έγκλημα, η ανέγερση τειχών και η προσθετική αντιμετώπιση του φόβου δεν συνδέεται με τη μείωση του αισθήματος του φόβου (Sohn 2016). Επηρεάζουν όμως την εικόνα της πόλης, τον τρόπο που βιώνεται ο χώρος και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συγχρωτίζονται οι κάτοικοι της .

Οι πρώτες αντιδράσεις στο αίτημα για ασφάλεια ήταν η απόσταση από την πόλη με δημιουργία αποκλειστικών θυλάκων ασφαλείας: αστική διάχυση, προάστια και στην πιο ακραία μορφή τους οι περιφραγμένες κοινότητες (Low 2004; Mitchell 2003), μέσα από τις ιδέες του αμυνόμενου χώρου (defensible space) (Newman 1972). Η βασική αρχή του «αμυνόμενου χώρου» στηρίζεται σε ένα δίκτυο ιδιωτικών χώρων, από τους οποίους οι κάτοικοι έχουν το «βλέμμα τους στο δρόμο» και ο σχεδιασμός πρέπει να επιτρέπει

αυτή την πρακτική επιτήρησης του δημόσιου χώρου. Σε αυτό το πλαίσιο «του γείτονα που προστατεύει» εγείρεται το ζήτημα της συνοχής της γειτονιάς, του κατάλληλου γείτονα και του αποκλεισμού οποιουδήποτε υποκειμένου γίνεται αντιληπτό ως επικίνδυνο. Όταν στα τέλη του 20ου αιώνα παρατηρείται μία έντονη τάση επιστροφής στην πόλη, η ίδια λογική θα αρχίσει να εφαρμόζεται στα κέντρα των πόλεων, μέσα από εξευγενιστικές παρεμβάσεις (Smith 1996). Καθώς ο εξευγενισμός γίνεται συνώνυμο του πιο σκληρού προσώπου του καπιταλισμού, οι στρατηγικές αυτές επενδύονται με διαφορετικούς όρους: αστική ανανέωση ή αστική αναγέννηση. Η αιτιολόγηση αυτών των στρατηγικών χρησιμοποιεί όρους της προοδευτικής αριστεράς όπως κοινότητες μικτών εισοδημάτων, βελτίωση υποδομών και βιωσιμότητας, «επενδύει την ταξική εκκαθάριση του αστικού τοπίου με περιβαλλοντικά επιχειρήματα» (Smith 2011), και αποκρύπτει ότι τα κατώτερα οικονομικά στρώματα δε θα επωφεληθούν τελικά από αυτές τις παρεμβάσεις.

Η διατριβή με βάση έξι ταινίες τρόμου διαφορετικών εθνικών παραγωγών (Ελλάδα, ΗΠΑ, Ισπανία, Μεξικό, ΗΒ) μελετά το ζήτημα του φόβου και της πόλης, σε ένα «παράλληλο μοντάζ» με τη δαιμονοποίηση περιοχών και κατοίκων από τα ΜΜΕ και τον πολιτικό λόγο, προκειμένου να αιτιολογηθούν πρακτικές αστικής αναγέννησης. Η ανάλυση έγινε με βάση τα θεωρητικά σχήματα των Hunt (2002) και Rowley (2015), σε αφηγηματικό και δομικό επίπεδο. Κάθε μία από τις ταινίες αναλύθηκε με βάση τα χαρακτηριστικά της παραγωγής της (θέμα, συντελεστές, κινηματογραφικό τοπίο, προώθηση), τους χαρακτήρες της ως στερεοτυπική ή αναλυτική αντανάκλαση της κοινωνικής δράσης του τόπου όπου διαδραματίζεται και τέλος, του χώρου δράσης. Για κάθε ταινία δημιουργούνται διαγράμματα και χάρτες που αποτυπώνουν τον τρόπο με τον οποίο κάθε μία από τις ταινίες προσεγγίζει το ζήτημα της πόλης σε διαφορετική κλίμακα και δημιουργεί ένα νέο νοητικό χάρτη της περιοχής όπου διαδραματίζεται, αντλώντας υλικό από τον αστικό χώρο αλλά και τις αφηγήσεις για την πόλη σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο. Ο

χώρος δράσης αναλύεται μέσα από τα όσα συμβαίνουν στην πραγματική πόλη στην οποία αναφέρεται η ταινία και πώς αυτά τα στοιχεία εισχωρούν στην κινηματογραφική εκδοχή της πόλης, καθώς και πώς κινηματογραφείται ο αστικός χώρος έτσι ώστε να επιτευχθεί η αίσθηση της απειλής και να ενταθεί η αγωνία του θεατή. Οι κινηματογραφικές αναπαραστάσεις εντάσσονται εκ νέου στη διακειμενική μνήμη για την πόλη, ως τόπο και ως έννοια, επαναλαμβάνοντας, ανατρέποντας ή δημιουργώντας στερεότυπα για τις γειτονιές και τους κατοίκους της, διαμορφώνοντας εκ νέου τους εννοιολογικούς τόπους Αθήνα, Νέα Υόρκη, Βαρκελώνη, Πόλη του Μεξικού, Σικάγο και Λονδίνο.

Η διατριβή διακρίνει, μέσα από τις έξι αυτές ταινίες, δύο προσεγγίσεις: η πρώτη εντοπίζει αστικά χαρακτηριστικά που απομονώνουν τους χαρακτήρες χρησιμοποιώντας το παραδοσιακό της απομόνωσης, όπου ένα άτομο ή μία μικρή ομάδα είναι αντιμέτωπη με μία απειλή ανήμπορη να ζητήσει βοήθεια. Η δεύτερη κινείται μέσα στους χώρους της πόλης εντοπίζοντας το πώς ο φόβος λειτουργεί σε σχέση με την έννοια της «κακόφημης περιοχής», των δαιμονοποιημένων κατοίκων και τις επιπτώσεις της συνάντησης με το «άλλο» και τη σημασία που έχουν τα κοινωνικά δίκτυα και τα χωρικά όρια για την επιβίωση μέσα στην πόλη. Μέσα από αυτές τις δύο προσεγγίσεις, οι έξι κινηματογραφικές διαδρομές στην πόλη αναδεικνύουν τις διαφορετικές κλίμακες του ζητήματος του φόβου, τη σημασία των κοινωνικών δικτύων, την έννοια του βιωμένου χώρου, τις επιπτώσεις της συνύπαρξης διαφορετικών ταυτοτήτων και της διαρκούς διαπραγμάτευσης των ορίων ιδιωτικού και δημόσιου στη σύγχρονη πόλη.

Το πρώτο μέρος ξεκινάει με την ελληνική ταινία Ιστορία 52 (2008) του Αλέξη Αλεξίου και παρακολουθεί μέσα από την εμμονική τάση για απομόνωση του πρωταγωνιστή, τις εξευγενιστικές τάσεις στο Μεταξουργείο και τον Κεραμεικό. Η ταινία αναδεικνύει το ελληνικό αστικό διαμέρισμα ως ένα καταφύγιο από την επικίνδυνη πόλη, με τον πρωταγωνιστή να

αποφεύγει το δημόσιο χώρο, αντανακλώντας τον τρόπο με τον οποίο ανώτερα οικονομικά στρώματα που μετακομίζουν σε υπό εξευγενισμό περιοχές, λόγω μόδας ή επένδυσης, αναγκάζονται να έρθουν αντιμέτωπα με πολυπολιτισμικές γειτονιές, όπου οι γείτονες δεν είναι πάντα αυτό που θα επιθυμούσαν. Για τον πρωταγωνιστή όμως, παρά τη διαρκή προσπάθεια να οχυρωθεί στο σχολαστικά σχεδιασμένο διαμέρισμά του, κατασκευαστικές αστοχίες και η παρουσία της κοπέλας του τού υπενθυμίζουν την ύπαρξη ενός επικίνδυνου «άλλου» που διαρκώς θέλει να εισβάλει. Το διαμέρισμα ως ανεπαρκές καταφύγιο παρουσιάζεται και στο *Dark Water* (2005) του Walter Salles, που αποτελεί διασκευή της ομώνυμης ιαπωνικής ταινίας, μεταφέροντας τη δράση στο Roosevelt Island της Νέας Υόρκης. Αν στην Ιστορία 52 η ζωή στην πόλη φαίνεται ως απειλή, για την πρωταγωνίστρια, η αναγκαστική της απομάκρυνση από το Μανχάταν λόγω οικονομικών δυσκολιών, πυροδοτεί αυτομάτως μία σχέση τρόμου με την περιοχή στην οποία μετακομίζει, παρόλο που πρόκειται για ένα πετυχημένο παράδειγμα σχεδιασμού, μία στάση του μετρό μακριά από το Μανχάταν. Αντίστοιχα μια διαρροή στο διαμέρισμα καταρρίπτει την αίσθηση ασφάλειας και πυροδοτεί πολύ περισσότερους φόβους από το φάντασμα που στοιχειώνει το κτίριο. Το Roosevelt Island παρουσιάζεται στην ταινία ως η μη-πόλη και ένας τρομακτικός τόπος με ιδιόρρυθμους κατοίκους και μετανάστες, με αποτέλεσμα στην πρώτη ταινία που διαδραματίζεται στη νήσο να αποσιωπείται μία πλούσια ιστορία επιτυχημένων σχεδιαστικών επιλογών με κοινωνικό πρόσημο, υποστηρίζοντας εμμέσως διάφορες εξευγενιστικές τάσεις που κυριαρχούν και είχαν ήδη αρχίσει να προκαλούν αλλαγές στην κοινωνική σύνθεση της νήσου.

Στη συνέχεια η κλίμακα του χώρου διευρύνεται εκτός του διαμερίσματος καθώς μία πολυμελής ομάδα βρίσκεται υπό καραντίνα, αποκλεισμένη σε μία πολυκατοικία στη Βαρκελώνη όπου έχει εντοπιστεί η πηγή μίας μόλυνσης που μετατρέπει τους ανθρώπους σε επιθετικά ζόμπι. Το ισπανικό [REC](#) των Jaume Balaguero και Paco Plaza παρουσιάζει από μία αρκετά

συντηρητική σκοπιά την αστική πολυκατοικία ως μία συμπύκνωση του αστικού χώρου, όπου μετανάστες διαφορετικής καταγωγής, συνυπάρχουν με ντόπιους και η καχυποψία ανάμεσά τους εντείνεται λόγω της μολυσματικής φύσης της απειλής των ζόμπι. Αντίθετα με τις προηγούμενες ταινίες όπου ο ιδιωτικός χώρος του διαμερίσματος αρχικά φαίνεται να είναι καταφύγιο, στο ισπανικό θρίλερ η απειλή ξεκινάει από τον ιδιωτικό και η σωτηρία είναι στο δημόσιο, στο οποίο όμως οι πιθανώς μολυσμένοι χαρακτήρες αποκλείονται. Το πρώτο μέρος κλείνει με τη διεύρυνση της απομόνωσης σε επίπεδο μίας ολόκληρης πόλης, στο *La Zona* (2007) του Rodrigo Plá. Η εισβολή τριών ληστών σε μία περιφραγμένη κοινότητα έξω από την Πόλη του Μεξικού, σηματοδοτεί την αναποτελεσματικότητα της περίφραξης της πόλης και πυροδοτεί μία σειρά συγκρούσεων λόγω της καχυποψίας. Ο νεαρός κλέφτης που παγιδεύεται εντός της περίφραξης προσπαθεί να προστατευτεί από τους οργισμένους κατοίκους, ενώ παράλληλα το αίσθημα του φόβου εντείνεται για τους κατοίκους οι οποίοι αισθάνονται την αμεσότητα της απειλής.

Οι δύο ταινίες που αναλύονται στο δεύτερο μέρος παρουσιάζουν δύο περιοχές υπό εξευγενισμό, των οποίων ο δημόσιος χώρος και οι κάτοικοί τους έχουν δαιμονοποιηθεί. Το *Candyman* (1992) του Bernard Rose, διαδραματίζεται στο Σικάγο και έχει στο επίκεντρό του, μία μακρόχρονη σύγκρουση στο βόρειο τμήμα της πόλης, ανάμεσα στην Gold Coast των ανώτερων οικονομικών στρωμάτων και τη γειτονική περιοχή κοινωνικής κατοικίας του Cabrini Green. Σε μία εποχή όπου το φυλετικό ζήτημα στις ΗΠΑ κυριαρχεί και το Cabrini Green είναι συνώνυμο με το θάνατο για τους κατοίκους του Σικάγο, ο Rose παρουσιάζει μία ιστορία ενός εκδικητικού φαντάσματος ενός μαύρου Δανδή και μίας φοιτήτριας που ερευνά το μύθο του Candyman, υπογραμμίζοντας τα όρια μέσα στην πόλη και τις συνέπειες για όποιον τα διασχίζει. Αντίστοιχα θέματα τάξης και φυλής θέτει και το *Attack the Block* (2011) του Joe Cornish, στο υπό εξευγενισμό νότιο Λονδίνο. Η επίθεση εξωγήινων στην περιοχή αναγκάζει τους κατοίκους να βγουν από τα διαμερίσματά τους και να

συνεργαστούν προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κοινή απειλή. Δυστυχώς όμως στην πραγματικότητα τα σχέδια για την αναγέννηση της περιοχής έχουν το ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα, οδηγώντας στη διάσπαση της κοινότητας, την απομάκρυνση των κατώτερων οικονομικά τάξεων και τις συγκρούσεις μεταξύ νέων και παλαιότερων κατοίκων.

Η σύγκριση των ταινιών, ανά μέρος αλλά και στο σύνολό τους στο τέλος της διατριβής, αναδεικνύει το πώς η αίσθηση φόβου ασφάλειας μεταβάλλεται από χαρακτήρα σε χαρακτήρα, ανάλογα με την τάξη, τη φυλή ή το φύλο του. Παράλληλα οι ζώνες ασφαλείας σταδιακά αποδεικνύονται ανεπαρκείς τονίζοντας την αποτυχία κάθε απόπειρας εξάλειψης του φόβου. Οι ταινίες θέτουν υπό αμφισβήτηση τον κυρίαρχο λόγο που θέλει την ασφάλεια στο «εδώ μέσα» και τον κίνδυνο στο «εκεί έξω» και τονίζουν ότι τα στερεότυπα υπάρχουν για να καταρρίπτονται. Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία που παρουσιάζονται είναι η ευθύνη που φέρουν οι προνομιούχοι για τη διάρρηξη των ορίων, καθώς το σημείο διάρρηξης δεν προκύπτει πάντα από τη φαινομενική απειλή. Στο πρώτο μέρος η άγνοια του τι συμβαίνει στην άλλη πλευρά και η αδυναμία συνεννόησης και συνεργασίας κάνει αδύνατη την εύρεση λύσης ή σωτηρίας. Στο δεύτερο μέρος όπου οι συγκρούσεις οδηγούν στη σταδιακή κατάλυση των στερεοτύπων, οι ήρωες και οι ηρωίδες αλλάζουν στάση ζωής, συνεργάζονται μεταξύ τους και βλέπουν πέρα από τα όρια. Έτσι οι κάτοικοι των περιοχών κοινωνικής κατοικίας καταφέρνουν να νικήσουν τους εξωγήινους εισβολείς και το δολοφόνο φάντασμα όταν αποφασίζουν να βγουν από τα διαμερίσματά τους και να εκκαθαρίσουν τον κοινόχρηστο χώρο. Τελικά δεν αποδέχονται την επικρατούσα διάβρωση του χώρου τους και διεκδικούν το δημόσιο χώρο, χωρίς να περιμένουν από την πολιτεία να δράσει. Ακόμη και αν οι αναγνώσεις των ταινιών δίνουν εναύσματα για να αναλογιστεί την αποσπασματικότητα με την οποία βιώνεται ο αστικός χώρος, τα θρίλερ έχουν συμβάλει στο λόγο περί φόβου και ανασφάλειας. Επιπροσθέτως παραμένει βέβαια το ερώτημα τι συμβαίνει στη συνέχεια, καθώς ακόμη και όταν καταγράφεται μία νίκη επί του

«κακού» αυτό συνδέεται με την καταστροφή τμήματος της περιοχής. Θα μπορέσουν οι σχεδιαστικές προτάσεις στους κατοίκους να επιστρέψουν στην περιοχή τους ή απλώς έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες προϋποθέσεις για να σβηστεί η παρουσία των κατώτερων στρωμάτων;

Βιβλιογραφία

Aldana Reyes, Xavier (2016), *Horror Film and Affect : Towards a Corporeal Model of Viewership*, Routledge Advances in Film Studies, New York: Routledge.

Armitage, R. και Monchuk, L. (2011) 'Sustaining the crime reduction impact of designing out crime: Re-evaluating the Secured by Design scheme 10 years on', *Security Journal*, 24:4, 320-43.

Aureli, Pier Vitorio (2008), *The Project of Autonomy: Politics and Architecture Within and Against Capitalism* New York: Princeton Archtectural Press.

Bannister, Jon και Fyfe, Nick (2001) 'Introduction: Fear and the City', *Urban Studies*, 5:6, 807-13.

Barber, Stephen (2002), *Projected Cities: Cinema and Urban Space, Locations*, London: Reaktion Books.

Brooke, Michael (2013) 'Secured by Design – the story so far', *Safer Communities*, 12:4, 154-62.

Carroll, Noël (2004), Afterword: Psychoanalysis and the Horror Film. in Schneider S. J. (ed), Horror Film and Psychoanalysis, New York: Cambridge University Press, pp.

Cherry, Brigid (2009), Horror, Routledge Film Guidebooks, Oxon: Routledge.

Clarke, David B. (1997), The Cinematic city, London: Routledge.

Comaroff, Joshua και Ong, Ker-Shing (2013), Horror in Architecture, Novato, CA: ORO Editions.

Coop Himmelb(l)au (1998), Die Faszination der Stadt / The Power of the City, Darmstadt, Germany: Georg Büchner.

De Souza, Marcelo Lopes (2010) 'The brave new (urban) world of fear and (real or presumed) wars', City, 14:4, 457-63.

Eco, Umberto (2007), On Ugliness, London: Harvill Secker.

Ekman, Paul και Friesen, Wallace V. (2003), Unmasking the face : a guide to recognizing emotions from facial clues: Cambridge, Mass. : Harvill Secker.

Ellin, Nan (1997), Architecture of Fear, Princeton: Architectural Press.

England, Marcia R. και Simon, Stephanie (2010) 'Scary cities: urban geographies of fear, difference and belonging', *Social & Cultural Geography*, 11:3, 201-07.

Graham, Stephen (2010), *Cities under siege : the new military urbanism*: London ; New York : Verso.

Hunt, Darnell M. (2002), Representing 'Los Angeles': Media, Space and Place. in Dear M. J. and J. D. Dishman (eds), *From Chicago to LA: Making Sense of Urban Theory*, Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage, pp. 321-42.

Krause, Linda και Petro, Patrice (2003), *Global Cities: Cinema, Architecture, and Urbanism in a Digital Age*, New Brunswick, NJ, USA: Rutgers University Press.

Low, Setha M. (2004), *Behind the gates : life, security, and the pursuit of happiness in fortress America*: New York ; London : Routledge.

Lysaght, Karen D, . (2007), Catholics, Protestants and Office Workers from the Town, The experience and Negotiation of Fear in Northern Ireland. in Wulff H. (ed), *The Emotions. A Cultural Reader*, Oxford and New York: Berg, pp. 93-100.

Mitchell, Don (2003), *The Right to the city: Social Justice and the fight for Public Space*, New York: Guilford Press.

Newman, Oscar (1972), *Defensible Space. Crime Prevention through Urban Design*, New York: Macmillan.

Pallasmaa, Juhani (2007), *The architecture of image : existential space in cinema*, Helsinki: Rakennustieto.

Penner, Jonathan actor, Schneider, Steven Jay and Duncan, Paul (2012), *Horror cinema*: Köln : Taschen.

Riemann, Fritz (1994), *Η Τετραλογία του Φόβου*, Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.

Rowley, Stephen (2015), *Movie Towns and Sitcom Suburbs: Building Hollywood;s Ideal Communities*, New York: Palgrave Macmillan.

Shiel, Mark και Fitzmaurice, Tony (2001), *Cinema and the city : film and urban societies in a global context*, Studies in urban and social change, Oxford: Blackwell Publishers.

Smith, Neil (1996), *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*, Abington, New York: Routledge.

Smith, Neil (2011), 'The Regeneration Railway Journey', *Mute*, 23 March, <http://www.metamute.org/editorial/articles/regeneration-railway-journey>. Accessed 17 May 2014.

Sohn, Dong-Wook (2016) 'Residential crimes and neighbourhood built environment: Assessing the effectiveness of crime prevention through environmental design (CPTED)', *Cities*, 5286-93.

Solomon, Robert C. (2007), Getting Angry, The Jamesian Theory of Emotion in Anthropology. in Wulff H. (ed), The Emotions, A Cultural Reader, Oxford and New York: Berg, pp. 197-204.

Sorkin, Michael (2008), Urban Warfare: A Tour of the Battlefield. in Graham S. (ed), Cities, War, and Terrorism: Towards an Urban Geopolitics, Malden, MA: Blackwell, pp. 251-62.

Teedon, Paul, Reid, Tim, Griffiths, Polly, et al. (2010) 'Evaluating Secured by Design door and window installations: Effects on residential crime', Crime Prevention & Community Safety, 12:4, 246-62.

Tschumi, Bernard (1996), Architecture and disjunction, Cambridge, Mass, London: MIT Press.

Vidler, Anthony (1992), The Architecture of the Uncanny: Essays in the Modern Unhomely, Cambridge, Mass: MIT Press.
